

Sananvapaus ja vihapuheet sekä vihatuijotus

On liikkeellä asiamiehiä ja -naisia, jotka haluavat kriminalisoida niin sanotun ”vihapuheen”. Onko tavoitteena pelotella kansalaisia sulkemaan suunsa rangaistusten pelosta eli rajoittaa pelon avulla sananvapautta?

Papit ja tuomarit

Nyt jopa arkkipiispa on tuominnut joitakin tapahtumia vihapuheeksi, joista pitää päästä irti ja saada tuomio (Helsingin Sanomat 14.6.2019). Onko hän lukenut vuorisaarnaa, jonka mukaan Jeesus on sanonut "älkää tehkö pahalle vastarintaa – jos joku lyö sinua oikealle poskelle, käännä hänelle vasenkin" (Matt 5:39)? En tulkitse kehotusta fyysiseksi tapahtumaksi, vaan verbaaliksi toimeksi. Nimittelyhän voidaan tulkita ”henkiseksi poskelle lyönniksi”. Jeesus oli todellinen sanavapauden esitaistelija. Pitäisiköhän arkkipiispan sekä kirkon miesten ja naisten seurata Jeesuksen jalanjälkiä ja sietää nimityksiä? Onko sanonta ”Ei haukkuva koira pure” heille tuttu? Minuakin on nimitelty jos joksikin, mutta ei se ole haitannut eikä jättänyt traumoja tai pahaa mieltä. Nimittely on valunut pois kuin vesi hanhen selästä. Nimittely on kuulunut kautta ihmiskunnan historian jokapäiväiseen normaaliin elämään.

Tuomarikunta on nostanut esiin vihapuheeseen verrattavan vihatuijottamisen. Tuomareiden edusnaisen mukaan kärjäsälissa on ihmisiä, jotka TUIJOTTAVAT ja se HÄIRITSEE tuomareita. Voi, voi. Minullakin on kokemusta tuijottamisesta. Joillakin luennoillani oli silloin tällöin mielestäni vihaisesti mulkoilevia opiskelijoita eturivissä. Ehkä he olivat saaneet mielestään liian alhaisia arvosanoja tai eivät pitäneet esityksestäni. Ei se minua häirinnyt. Enkä saanut traumoja. Kuinkahan tuomarit tulkitsevat, mikä on vihaista tuijotusta ja mikä on vain tavallista silmien aukipitämistä? Eiköhän tuomareidenkin pitäisi keskittyä työhönsä ja jättää pois mielensä pahoittaminen, jos joku heidän tulkintansa mukaan tuijottaa. Jos ei kestä tuijotusta, aina voi vaihtaa työpaikkaa.

Kenen puolella laki on nimittelyssä? Viime vuonna korkeimman oikeuden tuomari filosofeerasi ”Kun vastakkain on vahva ja heikko, laki on heikon puolella”. Hän ei määritellyt, mikä on vahvan ja heikon tunnusmerkki. Hän ilmeisesti tarkoitti sitä, että esimerkiksi yhteiskunnallinen asema liittyy nimittelyyn ja vihapuheesta tuomitsemiseen. Jälleen epämääräisyyksiä, jotka jättävät pelon sieluun. Voinko sanoa tätä vai en ja olenko vahva vai heikko? Että osaa olla epämääräistä. Minulla on ratkaisu, koska olen kansantaloustieteilijä. Kun ihmisryhmät ovat vastakkain ja joku sanoo pahasti ja jotkut muut pahoittavat mielensä, pitää mitata rajahyödyt. Tällöin pitää nuhdella ryhmää, jonka rajahyödyt ovat pienemmät, jolloin yhteiskunnan kokonaistyytyväisyys on suurin mahdollinen. Ainoa ongelma on, että rajahyötyjä ei voi mitata. Mutta siinä on korkeimman oikeuden tuomareille pähkäiltävää, jos ei ole muutakaan järkevämpää tekemistä.

Jos uhataan fyysistä koskemattomuutta tai levitetään väärää tietoa, rikoslaista löytyy pykäliä näiden tuomitsemiseen. Vihapuhe sen sijaan on tulkinnanvaraista ja subjektiivista. Toinen tulkitsee jonkin ilmaisun vihapuheeksi ja toinen ei. Ei kai voi tuomita sen mukaan, kuinka nimittelyn kohde asian kokee? Toiset ovat herkempiä kuin toiset. Menee mielipidekysymykseksi ja mielipiteen mukaan tuomarit eivät voi toimia. Pitäisikö tämäkin ottaa mahdollisessa vihapuhetuomiossa huomioon. Ja millä ”herkkyysmittarilla” asia todennetaan.

Euroopan ihmisoikeussopimus, sanavapaus ja vihapuhe.

Kannattaisikohan tutustua Euroopan ihmisoikeussopimukseen? Euroopan yhteisöjen tuomioistuin (nykyinen Euroopan unionin tuomioistuin) on ratkaisuisaan korostanut, että

”Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan sanavapaus on eräs demokraattisen yhteiskunnan keskeisistä perustoista, eräs sen edistyksen ja jokaisen yksilön kehityksen perusedellytyksistä. Ellei ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan 2

kohdasta muuta johdu, sananvapaus ei koske pelkästään sellaisia "tietoja" tai "ajatuksia", joihin suhtaudutaan myötämielisesti tai joita pidetään vaarattomina tai yhdentekevinä, vaan myös sellaisia, jotka loukkaavat, järkyttävät tai häiritsevät”.

Mikä pitää sanotun asian olla, jotta se on yli loukkaavan tai järkyttävän tai häiritsevän sanonnan? On aika tulkinnanvarainen asia. Nyt on Helsingin Sanomien uutisten mukaan kehitetty oikein tekoäly, joka nuuskii verkkoa ja ilmoittaa vihapuheesta. Uutisen mukaan tarkkailun alla ovat kuntavaaliehdokkaat (Tämä on kirjoitettu ennen 2017 kunnallisvaaleja). Pyritäänkö erityisesti heidän sanomisiaan kahlehtimaan? Miksi kunnallisvaaliehdokkaat ovat erityinen kohderyhmä? Sotkeentuuko tekoäly politiikkaan, joka ei sille kuulu? Pyritäänkö tässä jo etukäteen vaientamaan joitakin? Pyritäänkö tässä etukäteissensuuriin, joka on laissa kielletty? Voisivatko tämän tekoälyn taustalla olevat järjestöt ilmoittaa, mitkä sanat ja ilmaisut ovat vihapuhetta? Heidän pitäisi ottaa huomioon yllä oleva Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuisaan korostamat asiat. Tekoälyn taustalla olevat järjestöt sanovat, että ”lähdekoodin toteutus tukee yhteiskuntavastuutoimintaamme”. Voisivatko he selittää, mitä tämä tarkoittaa? Entä mitä tarkoittaa ”ratkaisua käytetään eettisesti kestäväällä tavalla”? Järjestöt vetoavat myös ”rasismin vastaiseen peruskirjaan, jonka eduskuntapuolueet ovat allekirjoittaneet”. Onko tämä peruskirja samantasoinen kuin laki?

Sanavapautta voidaan rajoittaa vain tapauksissa ”jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.” Maine tuskin menee nimittelystä. Eiköhän siihen tarvita omia toimia tai perättömän tiedon

levittämistä, johon löytyy rikoslain pykälät. Nimittely tuskin rapauttaa terveyttä tai moraalia. Eiköhän näihinkin tarvita tekoja.

Selkäpiitä alkaa kylmätä. Pitää pelätä sydänjuuria myöten, ettei vain sano jotakin, jota joku syyttäjä tai tuomari tai tekoälyn taustalla olevat järjestöt tulkitsevat vihapuheeksi ja raahaavat tuomioistuimen eteen. Tähän on tultu. Ihmisiä ilmeisesti pyritään ohjaamaan johonkin joidenkin virkamiesten ja järjestöjen haluamaan suuntaan pelon avulla, joka johtuu tulkitsijoiden epämääräisistä ilmaisuista ja tulkinnoista.

Tämän lisäksi tulevat viranomaisilmoitukset tiedotusvälineissä. Televisiouutisissa korkea syyttäjäviranomainen sanoi ennen eräitä vaaleja, että hän tarkkailee erityisesti vihapuheita ja ryhtyy toimenpiteisiin, jos on tarvetta. Valitettavasti en muista nimeä. Syyttäjän sanoma on sikäli outo, että hän ei maininnut, mitä hän vahtaa. Toisin sanoen, mikä on vihapuhetta? Uhkaukset ja solvaukset ovat selviä asioita ja niihin voi soveltaa rikoslakia. Mutta se vihapuhe: mitä se on? Tuntuu siltä, että syyttäjät ja tuomarit nojautuvat johonkin ”musta tuntuu” periaatteeseen. Sen verran tulkinnanvaraisesta asiasta on kyse.

Uusimman tutkimuksen mukaan ihmiset pelkäävät leimautumista, joko vihapuheen esittäjiksi tai liian suvaitsevaisiksi. Jos leimautuu jommaksi kummaksi, toinen osapuoli parjaa julkisesti ja halveksii toista osapuolta sydämensä pohjasta. Voi jopa joutua leivättömän pöydän ääreen. Ihmiset kokevat tämän ahdistavaksi ilmapiiriksi. Tämä on tuttua vanhaan huonoon aikaan 60- ja 70- ja 80-luvulta, jolloin mm. niin sanottu neuvostovastainen puhe tuomittiin ja rangaistus saattoi olla jopa poliittisten asemien menetys.

Toivomus sanavapauden puolesta ja niin sanotun ”vihapuheen” kriminalisointia vastaan.

Lopuksi toivoisin, että syyttäjät, kirkon edustajat, tuomarit ja muut eurooppalaistuisivat. Ovathan kansalaisetkin jo eurooppalaistuneet juomatavoissaankin. Litkitään viiniä Koskenkorvan sijaan. Miksei sitten eurooppalaistuttaisi myös kielenkäytössäkin? Keski- ja Etelä – Euroopassa, puhumattakaan entisistä Itä-Euroopan maista, kielenkäyttö on aika reipasta. Ja vaikka sanoo niin, että vastapuolen sielu on mustelmilla, tuomioistuimissa joissakin tapauksissa vain nuhtelee tyyliin ”soo soo koetetaanpa siistiä kielenkäyttöä”. Ja se on sitten siinä.

Vilho Mäkelä

www.vilhomäkelä.fi